

Relikvijos – šventų g

Gruodžio mėnesį per Lietuvą keliaujanti krikščioniame relikvijoriuje saugoma šv. Antano Paduviečio didžioji relikvija iš Italijos Paduvos miesto šiandien bus išstatyta Kretingos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai bažnyčioje.

Pirmąsyk per Nepriklausomybės laikotarpį keliaujančios relikvijos į Kretingą buvo atvežtos 2007 m. Tuomet birželio 14 d. buvo atgabentos šv. Teresėlės relikvijos.

2014 m. kovo 15 d. saleziečių kongregacijos Lietuvoje vadovas kunigas Alessandro Barelli į Kretingos bažnyčią atlydėjo urną su kongregacijos įkūrėjo kunigo šv. Jono Bosko relikvija – dešinės rankos plaštaka, atvežta iš Turino (Italija) katedros.

O kas gi yra tos relikvijos? Kokios yra jų pagerbimo ištakos ir ką jos reiškia šiandienos pasaulio žmogui? Kokios gi relikvijos nuo seniausių laikų yra saugomos Kretingos bažnyčioje?

Kas yra relikvijos?

Relikvijos yra ypatingai gerbiami ir saugomi religiniai objektai (lot. reliquie, reliquiae – likutis, liekanos, palaikai), šventųjų ar reikšmingų įvykių atminimas.

Tai gali būti šventojo kūno dalis, asmeninis daiktas – drabužio skiautė, darbo įrankis, knyga ir pan. Jos dažniausiai saugomos profesionalių juvelyrų darbo tauriųjų metalų, brangakmeniais puoštuose, gausiai ornamentuotuose pacifikaluose ar relikvijoriuose.

Jos yra bažnyčiose, altoriuose, ypatingomis progomis – pavyzdžiui, šventojo liturginės šventės metu, prie jo relikvijų yra meldžiamasi, jos nešamos procesijose, jomis laiminami tikintieji. Relikvijų kultas Bažnyčioje yra senesnis net už atvaizdų gerbimo kultą.

Krikščionybė pripažįsta trijų rūšių relikvijas: pirmojo laipsnio relikvijos – paties šventojo palaikai ar jų dalys; antrojo laipsnio relikvijomis laikomos šventojo drabužių dalys ar kiti jam artimi daiktai; trečiojo laipsnio relikvijos – tai įvairūs daiktai (pavyzdžiui., audeklo gabalėliai), kuriais buvo tiesiogiai pa-

liesti šventojo palaikai.

Skaitydami šv. Raštą girdime, kad žmonės stengėsi paliesti Jėzų, nes „iš jo ėjo galia“, išvaranti piktašias dvasias ir gydanti ligonius. Jie trokšdavo palytėti bent jo drabužio apvadą, kad būtų pagydyti.

Apaštalų darbų knygoje rašoma, kad Antiochijoje, kur darbavosi Barnabas ir Saulius, apaštalų mokinius pirmą kartą imta vadinti christianoi – krikščionimis.

Žodis „krikščionis“ reiškia „toks kaip Kristus“, vadinasi visi pakrikštytieji tampa tokiais kaip Kristus – Jo kūno nariais. Prisi-lietęs prie krikščionio – prisilieti prie Kristaus.

Neatsiejama altoriaus dalis

Pirmasis rašytinis šaltinis, kuriame minimos relikvijos, teigia, kad 159 m. tikintieji skepetaitėmis surinko nukankinto, apaštalų Jono mokinio ir paskutinio apaštalų liudytojo vyskupo Polikarpo kraują.

Krikščionys turi aiškų žmogaus pomirtinio gyvenimo vaizdą – gyvenimas su Dievu tęsiasi ir po mirties.

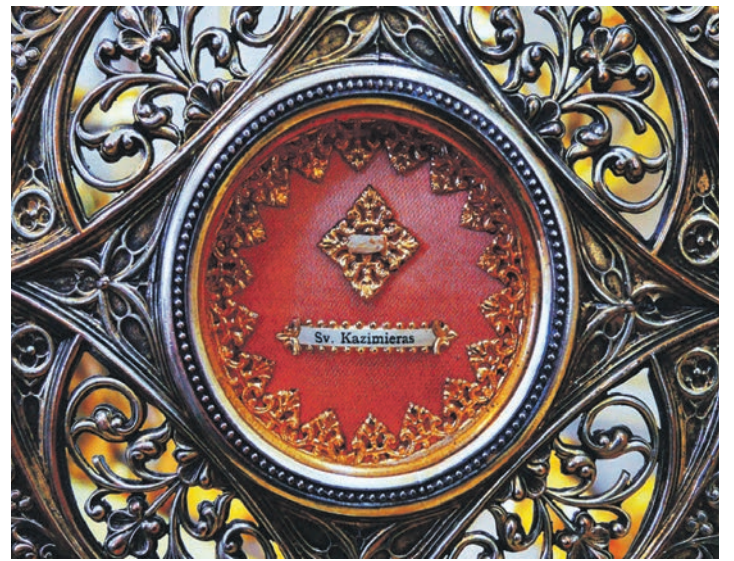
Pagonys savo kapines vadino nekropoliu, t. y. mirusiųjų miestu, o krikščionys jas lotyniškai pavadino coemeterium – miego vieta, kur ilsimasi Kristuje, kur lankomi ir atmenami užmigusieji bendruomenės nariai. Krikščionys ne tik su pagarba laidoja, bet ir meldžiasi už mirusiuosius.

Pirmieji krikščionys, slėpdamiesi nuo persekiojimų, rinkdavosi ano meto kapinėse – katakombose, kur susirinkimų stalus (vėliau altorius) jiems atstojo mirusių tikėjimo didvyrių antkapiai, tad katakombos pamažu tapo savotiškais krikščionių miestais, liturginiais centrais.

Pradžioje altoriai buvo statomi tiesiog ant kapų, vėliau šven-

Kankinių kriptos altorius. Fot. Jolantos Klietkutės, 2008 m.

Šv. Onos altoriaus Šv. Kazimiero relikvija. Fot. Jolantos Klietkutės, 2017 m.

tųjų palaikai ar jų dalys buvo perkeliama į bažnyčias ir įdedami į patį altorių. Net ir šiandien relikvijos yra neatsiejama altoriaus dalis.

Kiekvieną kartą altorių būčiuojant, smilkant, jam nusilenkiant, pagerbiamos ir jame esančios šventųjų relikvijos. Relikvijos altoriuje simbolizuoja ir priartina prie mūsų šventąjį, kuris jau yra danguje ir regi Viešpatį. Taigi Eucharistiją švenčiame ne vieni, bet kartu su dangaus šventaisiais.

Pirmosios relikvijos – kankinių

Krikščionys, gerbdami relikvijas, iš tikrųjų pagerbia Tą, kuriuo sekė ir kurio siekė šventasis – Jėzų Kristų. Jau apaštalas Paulius rašė: „Aš gyvenu, tačiau nebe aš, o gyvena manyje Kristus“.

Štai kodėl su kankinių ir šventųjų palaikais elgiamasi tarsi su paties Viešpaties kūnu. Todėl krikščionys siekia prisiliesti prie šventųjų palaikų, rūpestingai surenka nukankintų ar sudegintų kūnų liekanas. Mokslininkai negali paaiškinti kodėl kai kurių šventųjų kūnai po mirties išliko nesugedę, skleidžia malonų aromatą, o krikščionys juose atpažįsta prisikėlusio, perkeisto Kristaus kūno požymius.

Visų laikų šventieji tvirtumo sėmėsi iš Eucharistinio Kristaus ir troško tapatintis su Juo. Kankinystės išvakarėse šv. Ignatas Antiochietis rašė: „Leiskite, kad būčiau paaukotas Dievui, kol paruoštas altorius. Aš esu Dievo kviečiai ir būsiu sumaltas žvėrių dantimis, idant tapčiau gryna Kristaus duona“.

Ypatingas šventųjų ryšys su Eucharistija atveria vienintelę galimybę įtikinamai paaiškinti, kodėl šventųjų palaikai dažnai padalijami į daugybę dalių, išsiuntinėjamų po visą pasaulį, kaip ir Eucharistinis Kristus, kurio siekis – būti sulaužytam ir išdalytam, pasiekti kiekvieną, trokštantį jo gyvasties.

Relikvijos yra brangūs prisi-

minimai, kuriuos dera rūpestingai saugoti. Tačiau jie patys iš savęs neturi jokių paslaptinių galių, darančių stebuklus! Tai ne magiškas amuletas, bet – priemonė, priartinanti prie šventųjų gyvenimo, Evangelijos ir Jėzaus Kristaus. Kankinių ir šventųjų relikvijos liudija apie neeilinius evangelinio gyvenimo pavyzdžius.

Relikvijos sužadina ir sutvirtina tikėjimą, o juk tikėjimas gali kalnus kilnoti. Būtent todėl meldžiantis prie šventųjų relikvijų ar kapų vyksta daug stebuklų ir gaunama daug malonių.

XVIII a. vis labiau plito tradicija dalinti relikvijas po visą pasaulį – taip norėta akcentuoti ryšį su pirmaisiais kankiniais, šventųjų bendravimą, pabrėžti Katalikų Bažnyčios visuotinumą ir šventumą, besitęsiantį nuo kankinių laikų.

Tad ir šios relikvijos turėjo priminti tikintiesiems apie Bažnyčios vienybę, šventųjų kankinių pavyzdžiu įkvėpti liudyti tikėjimą.

Saugoma nemažai atminimo ženklų

XIX a. Kretingos bažnyčios vizitacijos aktuose sakoma, kad šventųjų relikvijos yra visuose bažnyčios altoriuose, o centrinio altoriaus mūrinėje mensoje jos buvo įmūrytos prieš pašventinimą

Šv. Antano relikvijorius. Fot. Gedimino Numgaudžio, 2016 m.

1768 m.

Šiais laikais šventųjų relikvijos saugomos visuose Kretingos bažnyčios altorių tabernakuliuose, išskyrus Švč. Mergelės Marijos ir centrinį, kuriame relikvijos yra marmurinėje altoriaus mensoje.

Bažnyčios dešinėsios navos pirmojoje nuo įėjimo kolonoje buvo įmūrytas rombo formos ornamentuotas lieto metalo relikvijorius, kurio centre, po stiklu, mediniame rėmelyje, įkomponuotos relikvijos, puoštos metalo ir spalvotų akmenėlių kompozicija.

Prieš 10 metų šis relikvijorius iš kolonos išimtas ir įmontuotas naujame centriniame balto marmuro altoriuje. Šiame relikvijoriuje yra šv. Antano Paduviečio, šv. Juozapo, šv. Pranciškaus Asyžiečio, šv. kankinės Kotrynos, šv. Bažnyčios daktaro Augustino, šv.

Šv. Pranciškaus relikvija. Fot. Gedimino Numgaudžio OFM, 2016 m.

Šv. Pranciškaus relikvijorius. Fot. Gedimino Numgaudžio OFM, 2016 m.

Ant bažnyčios kolonos buvęs relikvijorius. Šiuo metu jis yra bažnyčios pagrindiniame altoriuje. Fot. Jolantos Klietkutės, 2003 m.

Bažnyčios pagrindiniame altoriuje esantis relikvijorius. Fot. Antano Blužo OFM, 2016 m.

Įvykių atspindžiai

Klaros Asyžietės, šv. Jono Auksaburnio relikvijos (greičiausiai jos yra antrojo laipsnio).

1804 m. vizitacijos akte minima, kad Jėzaus Kančios, šv. Antano ir šv. Kankinės Barbaros altoriuose yra šv. kankinių Verekundo, Simplicijaus ir Fausto relikvijos, kurias 1759 m. liepos 22 d. pašventino vysk. Antanas Domininkas Tiškevičius.

1649 m. kardinolas M. Gimmetas bažnyčiai iš Romos atsiuntė šv. Agnelės (mergelės kankinės), šv. popiežiaus Felikso, šv. kankinių Viktorino, Justino ir Restituto relikvijas, kurias lapkričio 8 d. pašventino Žemaičių vyskupas Jurgis Tiškevičius. Deja, nežinoma, kur šios relikvijos yra dabar.

Labiausiai Kretingos bažnyčioje yra žinomos šv. Antano, šv. Pranciškaus, šv. Kazimiero ir dvi šv. Kryžiaus medžio relikvijos.

Relikvija parvežta iš Romos

Šv. Antano altoriuje sidabriniame paausotame relikvijoriuje saugoma šv. Antano Paduviečio relikvija, kurią 1862 m. spalio 19 d. Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius paženklino savo antspaudu, nustatytomis dienomis leido išstatyti viešai pagarbinti ir prie jos besimeldžiantiems suteikė atlaidus.

Ant šv. Antano altoriaus, abipus tabernakulio, yra dar du relikvijoriai, kuriuose sukaupta daug įvairių šventųjų kankinių relikvijų.

Relikvijoriai įkomponuoti ant altoriaus mensos pjedestalo, yra pagaminti XVIII a., 32 cm aukščio, 17 cm pločio, išdrožti iš lapuočio medžio, dažyti rusvais aliejiniais dažais, sidabruoti ir auksuoti.

Šiemet restauruojant šv. Pranciškaus altorių iš jo mensos centro restauratoriai trumpam iškėlė masyvų portatilį (lot. porto – nešu: nešiojamas, „altorėlis“ su šventųjų relikvijomis; naudojamas nuo VII a.).

Tai buvo unikali proga jį apžiūrėti. Šis portatilis yra iš 20x32,5 cm dydžio ir 5 cm storio šviesaus marmuro plokštės, kurio centre išskaptuota ir užsandarinta 4,5x5 cm ertmė relikvijoms.

Deja, nėra jokių užrašų, nurodančių, kokių šventųjų relikvijos čia galėtų būti sudėtos. Nėra ir vyskupo antspaudo. Galima įžiūrėti tik ertmės viršuje paprastu pieštuku padarytą įrašą: „III“.

Šv. Pranciškaus altoriuje sidabriniame ir auksuotame relikvijoriuje yra iš Romos parvežta šv. Pranciškaus Asyžiečio relikvija, kurią 1862 m. spalio 19 d. vyskupas M. Valančius paženklino savo antspaudu ir leido išstatyti viešai pagarbinti ketvirtadieniais bei Viešpaties dienomis ir suteikė keturiasdešimt dienų atlaidus dievobaimingai tą relikviją bučiuojantiems.

Šv. Antano altoriaus relikvijoriai. Fot. Jolantos Klietkutės, 2016 m.

Šv. Klemenso atminimas – Mergelės Marijos altoriuje

XIX a. bažnyčios vizitacijos aktuose minima, kad Švč. Mergelės Marijos altoriuje yra relikvijorius su šv. kankinių Fausto ir Konrado (Kandidos) relikvijomis, kurių 1768 m. birželio 20 d. pašventino Žemaičių vyskupas Ignatas Chominskis.

1819 m. rugsėjo 13 d. šias relikvijas bažnyčioje žmonėms pagarbinti išstatyti leido Žemaičių vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis.

Deja, šiuo metu Mergelės Marijos altoriuje relikvijoriaus nėra. Tyrinėdami bažnyčios interjero nuotraukas matome, kad 1982 m. remontų metu, du į aukštį ilgejančio trikampio formos mediniai relikvijoriai, kuriuose sukaupta daug įvairių šventųjų relikvijų, nuo Švč. Mergelės Marijos altoriaus perkelti ant šv. Barbaros altoriaus, kur jie dabar ir yra.

2017 m., restauruojant Švč. Mergelės Marijos altorių, buvo iškeltas jo portatilis: akmens plokštė, įrėminta 4 cm pločio mediniu rėmu su mediniu dugnu. Ant dugno išlikęs vyskupo antspaudas ir du įrašai, iš kurių paaiškėja, kad Mergelės Marijos altoriaus portatilyje yra šv. Klemenso relikvija.

Pirmasis apie tai, kad 1827 m. liepos 5 d. šviesiausias garbiausias ponas kunigaikštis Simonas Mykolas Giedraitis, Adramiteno vyskupas, Žemaičių vyskupijos sufraganas, šv. Stanislovo ordino kavaliereus, šį nešiojamą altorių pašventino ir jame esančias šv. Klemenso kankinio relikvijas suskaičiavo. Tam patvirtinti pasirašyta Varniuose pirmiau nurodytą

Švč. Mergelės Marijos altoriaus portatilis. Fot. Jolantos Klietkutės, 2017 m.

dieną. Petras Daukševičius, vicekustodas;

Antrasis – „Pažymėjau, kad šis nešiojamasis altorius 1852 m. rugpjūčio 4 d. per generalinę vizitaciją buvo parodytas šviesiausiajam Motiejui Kazimierui Volončevskiui, Žemaičių vyskupijos vyskupui. Otonas Pronieviskis (Praniauskas), vicegeneralinis sekretorius“.

Kretinga turtinga ir Lietuvos globėjo relikvija

1868 m. rugsėjo 10 d. vyskupas M. Valančius paženklino savo antspaudu šv. Klemenso ir šv. Kazimiero relikvijas, kurias leido išstatyti viešai pagarbinti šeštadieniais bei Viešpaties dienomis ir suteikė keturiasdešimt dienų atlaidus dievobaimingai tas relikvijas bučiuojantiems.

Spėjama, kad šv. Kazimiero relikvijas XVII a. viduryje dosniai dalijo vysk. Jurgis Tiškevičius (1649–1655).

XVII a. II pusėje šios relikvijos pradėtos labiau branginti, todėl 1664 ir 1667 m. atidarius šventojo karstą „relikvijos, berods, nelastos ir nedalytos“.

Vis dėlto 1668 m. Kretingos bažnyčią pasiekė šv. Kazimiero relikvija. Pokario laikotarpiu buvo manoma, kad ši relikvija dingio.

Tačiau prasidedant sovietmečiui broliai pranciškoniai ją išsivežė į Ameriką, o atgavę Kretingos vienuolyną bei bažnyčią parsivežė atgal.

1804 m. vizitacijos akte taip pat rašoma, kad šv. Onos altoriuje yra relikvijorius su šv. kankinių Martijono, Klemenso ir Kristinos relikvijomis, kurių 1733 m. balandžio 9 d. pašventino Žemaitijos vyskupas Aleksandras Gorainis (Horainas).

Šv. Onos altoriuje sidabriniame relikvijoriuje šiuo metu saugoma Šventojo Kryžiaus medžio relikvija. 1739 m. gegužės 10 d. vyskupas Kajetonas Koradanskis suteikė teisę, o 1743 m. sausio 15 d. žemaičių vyskupas Antanas Tiškevičius patvirtino, kad kiekvieną penktadienį ir dienomis, kai einamas Kryžiaus kelias, relikvija duodama tikintiesiems pabučiuoti.

XIX a. bažnyčios vizitacijos aktuose rašoma, kad Šventojo Kryžiaus medžio relikvija saugoma sidabriniame relikvijoriuje Kristaus kančios altoriuje. 1739 m. gegužės 10 d. vyskupas Kajetonas Koradanskis suteikė teisę, o 1743 m. sausio 15 d. žemaičių vyskupas Antanas Tiškevičius patvirtino, kad kiekvieną penktadienį ir dienomis, kai einamas Kryžiaus kelias, relikvija duodama tikintiesiems pabučiuoti.

Mūsų bažnyčia garsi savo kankiniais

Kretingos bažnyčia unikali tuo, kad turi vietinių kretingiškių kankinių relikvijas.

1710 m. švedų kariai įsibrovė į Kretingos bažnyčią, užpuolė vienuolius bei bažnyčioje buvusius miestiečius ir bažnyčios požemiuose juos užmūriję gyvus. Padavimai sako, kad švedai, tikėdamiesi sužinoti, kur paslėpti vienuolyno turtais, nukankino keletą vienuolių nukapodami ausis, išdurdami akis, nukirsdami rankas, veidus perverdami kardais.

Po kankinimų išlikusius gyvus vienuolius nuvedė į požemius po centriniu bažnyčios altoriumi ir kartu su miestiečiais užmūriję gyvus. Virš kriptos yra išlikę švedų sumūryti akmenys.

Spėjama, kad vienuolių buvo 30, kiti – pasauliečiai. Apie kriptą buvo nežinoma iki XX a. pr. Manoma, kad įėjimas buvo rastas atsitiktinai prieš Pirmąjį pasaulinį karą, galbūt bažnyčios rekonstrukcijos metu 1908–1912 m.

Iškirtus angą viduje rasta kripta, kurioje gulėjo daugybė susikryžiuosusių žmonių griaučių, galbūt prieš mirtingai kurie buvo vienas kitą apkabinę, kai kurie sėdėjo atsirėmę į sienas.

Kriptos lubose žvakėmis išdegti kryžiai – nežinia, ar palikti

Šv. Mergelės Marijos altoriaus relikvijoriai tarpukariu.

užmūrytų kankinių, ar juos atradusių žmonių. Čia rasti 130 žmonių palaikai.

Apie 1938 m. kankinių kaulai buvo surinkti ir sudėti į medinius karstus. Vienintelis kriptos akcentas – vilniečio menininko Rimanto Sakalausko kūrinys: iš spalvoto stiklo mozaika sudėliotas altorius, kurio viršus dengtas marmuro plokšte.

Altorių juosia įrašas lotynų kalba: „Brolių, mažesniųjų kankinių, kančia“. Altoriaus kolona turi kelis langelius, viduje sudėtos keturios kankinių kaukolės. Kolona eina gilyn ir pasibaigia 2x2 m šachta, kurioje palaidoti visų rastų kankinių kaulai.

Pirmieji krikščioniški altoriai katakombose taip pat buvo ant kankinių kapų. Vėliau ir bazilikos buvo statomos ant pirmųjų kankinių kapų: Kristaus kapo, šv. Stepono – pirmojo kankinio Jeruzalėje, Petro ir Pauliaus – Romoje.

Tikima, kad visi kankiniai dėl išgyventos kančios prilyginami šventiesiems, todėl ir Kretingoje žuvusių kankinių palaikai palaidoti po kriptos altoriumi.

Dievas veikia daugybe būdų. Nei tikėjimu, nei relikvijomis šie būdai nesibaigia, tačiau kiekvienas yra savaip veiksmingas.

Jolanta KLIEKUTĖ
Kretingos muziejus

Širfuojamas Švč. Mergelės Marijos altoriaus portatilio užrašas. Fot. Jolantos Klietkutės, 2017 m.